

Nederlandsche Mij. ter Bevordering der Tandheelkunst.

Namens de Maatschappij is door 't dagelijksch bestuur 't navolgende request gevolgd door een toelichting den Minister van Oorlog toegezonden:

Aan

Zijne Excellentie den Minister van Oorlog.

Geeft met verschuldigen eerbied te kennen de
NEDERLANDSCHE MAATSCHAPPIJ TOT BEVOR-
DERING DER TANDHEELKUNST, gevestigd te
Amsterdam, goedgekeurd bij Koninklijk Be-
sluit van 27 Augustus 1914, Staatsblad No. 229.

dat zij op 18 Augustus j.l. aan den Generaal-Majoor In-
specteur van den Geneeskundigen Dienst der Landmacht,
een schrijven heeft gericht, waarin Zijn Hoogedelgestrengte
werd kennis gegeven, dat een aantal tandartsen, leden der
Maatschappij, zich bereid hadden verklaard den militairen
gedurende den tijd der mobilisatie kosteloos tandheelkundige
hulp te verleen, en waarin tevens de aandacht werd ge-
vestigd op de goede diensten, die tandartsen te velde kun-
nen verleen bij de behandeling van gewonden in gevallen
van kaakschoten en kaakfracturen.

Een aanschrijving van Zijn Hoogedelgestrengte aan de
Chefs van den Geneeskundigen Dienst in de militaire cen-
tra, waarin onder meer werd bekend gemaakt het aanbod
van een aantal tandartsen, die zich beschikbaar stelden tot
het verleen van tandheelkundige hulp aan militairen
tijdens de mobilisatie, heeft — toen reeds dadelijk daarna van
die hulp ruim gebruik werd gemaakt — aangetoond, dat de
behoefte aan een dergelijke hulp in het leger groot is.

Behalve dat wij in alle bescheidenheid vermeenen door onze hulp de taak der officieren van gezondheid te verlichten, blijkt ons hierbij vooral, dat de diensten, die wij bewijzen, door de militairen zeer worden gewaardeerd en zijn zij, ontheven van pijnen en het veelal daarmee gepaard gaand zich ziek gevoelen, beter dan te voren tot het verrichten van hun dienst in staat.

Hoezeer de door den Generaal-Majoor Inspecteur van den Geneeskundigen dienst der Landmacht genomen maatregel dan ook valt te waardeeren, toch blijkt ons uit verschillende brieven en bescheiden, welke wij zoowel van tandartsen als van militairen ontvingen, dat het ontbreken van een organisatie de taak, welke wij belangeloos op ons hebben genomen, uitermate bemoeilijkt, zelfs het verleenen van onze hulp in veel gevallen onmogelijk of weinig doeltreffend maakt. Niet in alle garnizoenen of militaire centra gaat dit zóó, dat van den tijd en de arbeidskracht der tandartsen, die zich beschikbaar stelden, op de juiste wijze partij kan worden getrokken. Daarbij komt, dat in meerdere plaatsen, waar toch de behoefte niet minder groot is, door het niet aanwezig zijn van tandartsen geen hulp kan verleend worden aan miliciens, die in het burgerlijk leven, soms met groote opofferingen, getoond hebben de waarde van een gezonden mond en een gaaf gebit te beseffen. Zij zijn aangewezen op het doen verwijderen van een pijnlijken tand of kies, daar in de hospitalen gemeenlijk geen andere hulp wordt verleend, of moeten dikwijls met heftige pijn, afwachten, dat hun eindelijk gelegenheid geboden wordt op een verlofdag een tandarts elders om hulp te vragen.

Wij wagen het Uw Excellentie in overweging te geven in de laatstgenoemde leemte te voorzien door de bij het leger ingedeelde militie-plichtigen, die in het bezit zijn van een tandarts-diploma op die plaatsen als militair-tandarts aan te stellen.

Meer dan dat dringt zich in deze dagen bij ons de noodzakelijkheid op een betere regeling tot stand te zien gebracht

van het vraagstuk: hoe te voorzien in de groote behoefte aan tandheelkundige hulp voor onze militairen, een vraagstuk van groot belang van het geheele leger.

Ook op een andere zijde der zaak veroorloven wij ons nog de aandacht van Uwe Excellentie te vestigen, namelijk op de hulp, die wij in oorlogstijd kunnen verleenen bij de behandeling van de gewonden met kaakschoten en kaakfracturen.

Werd reeds in vroegerè oorlogen nuttig gebruik gemaakt van dusdanige hulp, de vooruitgang der moderne tandheelkundige wetenschap en techniek maakt deze hulp onmisbaar, in het bijzonder ter voorkoming van blijvende misvormingen en functiestoornissen ter plaatse.

In Duitschland, Oostenrijk, Engeland, Amerika en andere landen is een militaire tandheelkundige dienst reeds lang georganiseerd, wat bovendien bewijst, dat men daar de waarde van dezen tak van dienst voor de weerkracht van het leger heeft ingezien. Willen ook wij Nederlandsche tandartsen in staat zijn dusdanige diensten te bewijzen, dan is een spoedige regeling onontbeerlijk, opdat zij, die voor deze diensten zullen worden aangewezen, zich volledig kunnen voorbereiden.

Redenen, waarom wij de vrijheid nemen Uw Excellentie met verschuldigden eerbied in overweging te geven zulke maatregelen te treffen als noodig om te komen tot de meest practische en rationeele oplossing van het boven besproken vraagstuk, in welk geval wij het ten zeerste op prijs zouden stellen, indien Uw Excellentie van onze adviezen, die naar onze bescheiden meening de organisatie zouden ten goede komen, zoudt willen gebruik maken.

Hetwelk doende enz.

De Nederlandsche Maatschappij tot
Bevordering der Tandheelkunst,

(w.g.) A. A. H. HAMER, *Voorzitter*,

(w.g.) W. C. KOLDEWIJN, *Secretaris*.

Amsterdam, 5 October 1914.

MEMORIE VAN TOELICHTING,

behoorende bij het verzoekschrift aan Z. Ex. den Minister van Oorlog door de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunst, in zake organisatie en distributie van een tandheelkundigen dienst in het Nederlandsche leger.

Met ons streven een tandheelkundigen dienst bij het Nederlandsche leger in het leven te roepen hebben wij op het oog:

- 1e. dat elk militair in de gelegenheid worde gesteld een gezond gebit zoolang mogelijk te behouden, of het zóó kan doen herstellen, dat het aan voorwaarden kan voldoen, die zijn algemeenen gezondheidstoestand ten goede komen en dat zoowel gedurende, als buiten mobilisatietijd.
- 2e. in tijd van oorlog het leger te voorzien van hulp ter genezing van kaakbreuken, door het aanbrengen van doelmatige bandages en de daarbij komende mondchirurgische behandeling zooals die door den tandarts wordt beheerscht en waardoor functiestoornissen ter plaatse en misvormingen kunnen worden voorkomen.

Ofschoon wat punt 1 aangaat op de behoefte daaraan reeds jaren de aandacht werd gevestigd, is dit belang miskend, zij het dan ook, dat in de laatste jaren eenige officieren van gezondheid op 's rijks kosten tandheelkundige opleiding te Utrecht genoten om op enkele stations als militair tandarts dienst te doen. 't Grootste deel der zee- en landmacht echter was steeds van tandheelkundige hulp verstoken in den zin als boven aangegeven.

Nu gedurende den mobilisatietijd eenige honderdduizend

man ten behoeve van 's Lands verdediging zijn opgeroepen, is de behoefte aan hulp door tandartsen oneindig grooter gebleken, te meer daar deze militairen van heden, in burgerlijken staat, voor eigen rekening meestal die hulp inroepen en eensdeels bij gebrek aan kostwinning deze lasten niet kunvende dragen, zijn zij door den dienst ook niet altijd in staat de noodige behandeling te doen plaats vinden, daar zelfs de hulp, die hun in de hospitalen ten dienste staat niet gelijkwaardig is aan die, welke zij in burgerlijken staat kunnen ontvangen. De gevolgen van den slechten gebittoestand laten zich op de manschappen physisch en psychisch gelden en maakt hen voor den dienst minder geschikt. De behandeling door niet-tandheerkundig opgeleide officieren van gezondheid in de hospitalen bestaat dan hoogstens in het verwijderen van tand of kies, die door den tandarts zou zijn behouden.

Wat nu de voorgenoemde opleiding in de tandheerkunde voor officieren van gezondheid betreft valt het volgende op te merken:

De opleiding tot arts voor officieren van gezondheid wordt door het Rijk bekostigd. Tellen wij hierbij op de kosten van de opleiding te Utrecht, zoo komt dit het Rijk per officier-van-gezondheid-tandarts op een aanmerkelijk hooge uitgave te staan.

Daarbij komt, dat de klacht meermalen wordt geuit, dat er gebrek aan officieren van gezondheid heerscht, wat eventueel te velde nog meer zou uitkomen. 't Is dus in het belang van de gezondheid van het leger, aan den geneeskundigen dienst van het leger geen officieren van gezondheid te onttrekken voor een afzonderlijken tak als de tandheerkunde van welke laatste de uitoefening geheel de zorg en tijd der betrokken officieren in beslag neemt, als wij bovendien weten, dat tandartsen, bevoegd, in staat *en eigenlijk de geroepenen* zijn bedoelde hulp te verleen.

Door aanstelling van in het Rijk gediplomeerde tandartsen ter regeling van een degelijk tandheerkundigen dienst in de

hospitalen en te velde vervallen de zooeven genoemde hooge kosten, die de besproken opleiding noodig maakt.

1e. Ontstaat er dan een omvangrijke verlichting van werk, dat indirect den geneeskundigen dienst ten goede komt en

2e. wordt in hooge mate de gezondheidstoestand in het leger direct bevorderd.

Reeds sedert 1901 zijn in Amerika leger-tandartsen aangesteld, die zich voor 3 jaar verbinden, met den rang van 1en luitenant. (Dental Era, April 1910, bl. 31) en sedert 1912 is ook bij de Marine daar te lande dezelfde instelling tot stand gekomen.

Voor elk armee-korps in Duitschland bestaat o.a. de reserve, die als veldhospitaal dienst doet wanneer het leger oprukt, uit: 1 hospitaal-directeur, 4 Oberstabsärzte, 9 Assistent-Aerzte, 6 Stabsaerzte, 2 tandartsen, 3 Ober-Apotheker, 6 hospitaal-administrateurs ect. (Zeitschrift für ärztliche Fortbildung, 1 Sept. 1914).

In Denemarken is een militair-tandheelkundige dienst sinds 1901 geregeld.

Op het Internationale Tandheelkundige Congres 1909 deelt Dr. W i g h (zie Handelingen bl. 567 B. II) uit Kopenhagen, het volgende mee:

„Seit 1896 haben wir in jeder Garnison angestellte Militär-Zahnärzte. Im Lazarett ist ein vollständiges Operationszimmer und jeden Morgen werden von den Abteilungen die Soldaten welche zahnärztlicher Hilfe bedürfen, nach dem Lazarett verwiesen und sie werden hier behandelt . . .

„ . . . Alles was absolut nötig ist wird behandelt . . .

„ Wir sind so weit gekommen weil man bei uns der Meinung ist dass in einem Land wo allgemeine Wehrpflicht eingeführt ist, die Söhne des Landes verlangen können, eine gute ärztliche Hilfe zu bekommen wie sie nur irgend möglich ist. Darum ist in unserem Militär-Lazarett jede Spezialität des ärztlichen Berufes vertreten.”

Bij de bedrijvigheid in dezen tijd allerwege zichtbaar ter wille van den militairen geneeskundigen dienst en het Roode Kruis, voelen wij tandartsen den plicht een groot en nuttig werk te verrichten, waarvoor wij in gewone tijden aan kracht der motieven tegenover de bevoegde macht te kort schieten. Nu blijkt echter de tijd gekomen om bedoelde organisatie voor te bereiden.

De welwillende medewerking van een aantal tandartsen, leden der Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunst is ons verzekerd. Ingevolge een door ons verzonden desbetreffend aanbod is door de gewaardeerde tusschenkomst van den Generaal-Majoor Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst bij het leger tot stand gekomen, dat door genoemde tandartsen sedert de laatste weken militairen zich kosteloos konden doen behandelen.

Behalve dit aanbod vestigden wij bovendien de aandacht in hetzelfde schrijven op het belang van goede tandheekundige en chirurgisch-orthodontische behandeling te velde.

Direct viel het den betrokken tandartsen op, dat bij de huidige hulpverschaffing de noodige regelmaat ontbreekt. In plaatsen waar veel militairen zijn ingedeeld, krijgt de eene tandarts veel, de andere weinig te behandelen. Voorts kan de tandarts, wegens gemis aan een bepaalde opdracht van hooger hand, niet altijd voldoende ingrijpen op het regelmatig voortzetten der ingeleide behandeling op de door hem vastgestelde tijden, wat de patiënten ten nadeele strekt.

't Zou dus aanbeveling verdienen:

- 1e. Voor gelijke werkverdeeling zorg te dragen.
- 2e. Ieder tandarts, die militairen behandelt, van een bepaalde opdracht, volmacht of aanstelling te voorzien, die hem het recht geeft voor het belang der loopende behandeling in te grijpen.

Verder zijn ons meerdere klachten ter oore gekomen, waaruit bleek, dat sommige militaire centra geheel verstoken zijn van tandheekundige hulp, omdat in deze nabijheid geen tandartsen wonen. Nu is het van

belang te memoreeren, dat zich onder de opgeroepen militairen der gewone rangen, gediplomeerde tandartsen bevinden, die toegevoegd aan den geneeskundigen dienst, het leger grooter diensten konden bewijzen, indien wordt ingegaan op ons advies om:

- 3e. deze militairen als militair tandarts aan te stellen, zooals dit reeds in verschillende landen bij zee- en landmacht het geval is. (Zie Bladzijde 3)

De eerste stap in de goede richting is nu de overheid onze adviezen omtrent de aanstelling van militaire tandartsen aan te bieden. De tweede stap zette de overheid zelve door ze goed te keuren en ze met spoed in toepassing te brengen.

Wij stellen dan verder voor:

In afwachting van permanente aanstelling van leger-tandartsen dat gedurende deze mobilisatie van de welwillend aangeboden gewone tandheelkundige hulp van tandartsen (ter plaatse waar de laatsten practijk uitoefenen) door de militairen zal genoten worden voor zover er in de bezette centra in deze hulp kan worden voorzien en dat, in zooverre een bepaalde tijd of spreekuren zijn opgegeven.

Een commissie of plaatselijke tandheelkundige organisatie met opdracht van den Generaal-Majoor Inspecteur belast zich met de verdeling.

In centra waar geen tandartsen zijn gevestigd, stelle de overheid militaire tandartsen uitsluitend ten dienste van tandheelkundige behandeling, aan, te betrekken uit de in militairen dienst zijnde gediplomeerde tandartsen en op den voet als de aangestelde artsen en veeartsen. In zooverre er niet in het vereischte aantal kan worden voorzien, stelle het Rijk de gelegenheid tot aanstelling van legertandartsen open. Dit laatste zal waarschijnlijk voorloopig geen groote uitbreiding behoeven.

Na de mobilisatie als wanneer het aanbod voor kosteloze behandeling zijn geldigheid zal hebben verloren, worde bij den geneeskundigen dienst van het leger op

voet van vrede een benodigd aantal tandartsen als militaire tandartsen aangesteld, waarvoor gedurende deze mobilisatie aldus de basis is gelegd.

Een andere groote vraag, die deugdelijke organisatie behoeft is: hoe te voorzien in den tandheelkundigen dienst te velde, met de daarbij voorkomende behandeling van kaakverwondingen en -breuken door tandartsen bij onverhoopt uitbreken van vijandelijkheden, waarbij ten snelste moet kunnen worden beschikt over een (in vergelijk met dat in gewone tijden) abnormaal groot aantal leger-tandartsen.

Allereerst dienen wij te weten of de betrokken autoriteiten bereid zijn ter wille van deze behoefte in te grijpen. In dit geval zouden wij adviseeren aan elk hospitaal binnen de stellingen waar gewonden worden verwacht een of twee officieren-tandartsen aan te stellen en ook de veldhospitalen van zulke hulp te voorzien.

Reeds in den Fransch-Duitschen oorlog van 1870 heeft de bekende Fransche tandarts P r é t e r r e zich bijzonder verdienstelijk gemaakt voor het leger.

Dr. Paul Ritter schrijft in het „Handbuch der Hygiene” (Dr. T h. W e y l) bl. 192:

„Seine Leistungen auf dem Gebiete der Prothesen welche er an im Kriege Verwundeten vornahm, waren geradezu Meisterwerke. Auch ein anderer französischer Zahnarzt D e l a l a i n e, hat sich im Kriege bewährt.
„Die Militär-Zahnärzte würden unschätzbare Mitarbeiter der Chirurgen.”

De groote veldchirurg Prof. L a n g e n b e c k verklaarde na den oorlog van 1870: „Ich möchte nie wieder einen Krieg mitmachen ohne mich fachmännischer zahnärztlichen Hilfe zu versehen.”

De Berlijnsche correspondent van het Algemeen Handelsblad schrijft in een brief, opgenomen in het avondblad van 22 September 1914, handelende over de gewonden in de Berlijnsche hospitalen:

„Bij kaakschoten deed de moderne tandheekkundige „en mondheekkundige wetenschap wonderen.”

Indien nu aan het Hoofdbestuur der Maatschappij of aan een commissie wordt opgedragen na te gaan wie zich als militair-tandarts wil opgeven, zou het aanbeveling verdienen te weten hoeveel plaatsen daarvoor in aanmerking komen.

De commissie zou kunnen bestaan uit door de overheid benoemde tandartsen, zoo mogelijk op voordracht van het Hoofdbestuur der Maatschappij en eenige officieren van gezondheid met den militair-geneeskundigen dienst vertrouwd, met welke laatsten kan worden bepaald welke plaatsen moeten worden bezet en hoe de dienst te regelen, terwijl aan den anderen kant het aantal candidaten in overeenstemming wordt gebracht met de behoefte en verder:

Omdat voor een bepaald ten behoeve van dezen dienst noodig verbandmateriaal, geheel afwijkend van andere verbandmiddelen, moet worden zorggedragen, behoorlijk ingedeeld en ter uitreiking moet klaar liggen. Dit materiaal is niet altijd in de noodige hoeveelheid voorradig en zonder dit is het resultaat der kaakbehandelingen, vooral met het oog op blijvende misvormingen, meestal niet bevredigend.

De commissie moet voorts worden opgedragen, aan hen die zich daarvoor hebben opgegeven, mee te deelen dat in geval de nood dringt, zij dadelijk gereed zijn, met opgave van plaats, waar zich in dat geval, aan te melden. Een plan van werkverdeling moet zoo snel mogelijk gereed zijn en den belanghebbenden worden meegedeeld.